

KRÓLESTWO MAROKAŃSKIE

1. Podstawowe informacje, sytuacja gospodarcza

Maroko jest dziedziczną monarchią konstytucyjną. Głową państwa jest król (*od 1999 r. Mohammed VI*). Władzę ustawodawczą stanowi dwuizbowy parlament (izba wyższa - Chamber of Advisors, 120 miejsc, izba niższa – Chamber of Representatives, 395 miejsc). Władza wykonawcza należy do rządu, na którego czele stoi premier mianowany przez króla spośród polityków zwycięskiej w wyborach partii. We wrześniu 2019 r. miała miejsce reorganizacja struktur rządowych KM, w wyniku której zredukowana została liczba ministrów z 39 do 23.

Premier:	Aziz Akhannouch (<i>od października 2021 r.</i>)
Minister Spraw Zagranicznych:	Nasser Bourita
Minister Przemysłu i Handlu:	Riyad Mezzour
Minister Gospodarki i Finansów:	Nadia Fettah Al Aoui
Minister Integracji Gospodarczej, Małej Przedsiębiorczości i Zatrudnienia:	Younes Sekkouri
Minister del. ds. Inwestycji	Mohcine JAZOULI
Ambasador RP w Maroku:	Charge d'affaires a.i. Zbigniew Chmura
Ambasador Maroka w Polsce:	Abderrahim Atmoun (<i>od 10.10.2019</i>)

„Arabska wiosna”, która od 2011 r. przetoczyła się przez Afrykę Płn. i Bliski Wschód, dotknęła także Maroko, gdzie jednak niepokoje miały ograniczony zakres. W referendum 2011 r. 98% głosujących poparło zaproponowane zmiany konstytucyjne (ograniczenie władzy absolutnej króla, wzmocnienie pozycji szefa rządu i parlamentu, demokratyczne reformy społeczne). W listopadzie 2011 r. odbyły się przedterminowe wybory parlamentarne, w których zwyciężyła islamistyczna Partia Sprawiedliwości i Rozwoju (PJD), od lat wiodąca siła opozycyjna. W 2016 r. zwycięstwo ponownie odniosła PJD, natomiast ostatnie wybory we wrześniu 2021 r. wygrała probiznesowa partia Narodowy Złot Niezależnych (RNI).

Powierzchnia: 446,5 tys. km² (pod administracją marokańską znajduje się też Sahara Zachodnia o pow. 264,3 tys. km²); **ludność:** 37,4 mln osób (z Saharą Zach.); **stolica:** Rabat (ok. 2 mln mieszkańców), główny ośrodek gospodarczy – Casablanca (ok. 3,9 mln mieszkańców), większe miasta: Fez (1,3 mln), Tanger (1,3 mln), Marrakesz (1,1 mln), Agadir (1 mln).

Główne bogactwa naturalne: fosforany (ok. 60% rezerw światowych, 2. światowy producent i eksporter, po Chinach), rudy żelaza, mangan, ołów, cynk, sól, miedź, baryt, bentonit, łupki bitumiczne (6. co do wielkości złoża, o równowartości 50 mld baryłek ropy naftowej).

Języki urzędowe: arabski i berberski (Tamazight, od 2011 r.), w powszechnym użyciu, zwłaszcza w biznesie i administracji - j. francuski, rzadziej angielski.

Waluta narodowa: dirham (MAD); średni kurs w 2022 r. 1 USD = 10,1 MAD, w 2021 r. 1 USD = 9,0 MAD

Struktura PKB w 2021 r.: rolnictwo – 13,0%, przemysł - 26%, usługi – 61%.

Od 2000 r. Maroko notowało przyspieszony wzrost gospodarczy: średnia stopa wzrostu w latach 2000-2009 to 4,6%. Pomimo wybuchu światowego kryzysu finansowego, wzrost gospodarczy w Maroku był relatywnie wysoki, rzędu 4-5%. W 2012 r. miało miejsce istotne spowolnienie wzrostu oraz pogłębienie deficytu budżetowego (-7,0%) i na rachunku bieżącym (-9,7%), co sprawiło, iż międzynarodowe instytucje finansowe (MFW) i agencje ratingowe (Moody's) obniżyły ocenę Maroka ze stabilnej na negatywną. Jednakże w 2 kolejnych latach wskaźniki te uległy istotnej poprawie dzięki rozpoczęciu procesu stopniowego urynkowania cen paliw, wysokiej dynamice produkcji rolniczej, bezpośrednim inwestycjom zagranicznym oraz utrzymującemu się wysokiemu popytowi wewnętrznemu, stymulującym korzystne tendencje w gospodarce. Potwierdził je w swojej ocenie MFW, przedłużając władzom w Rabacie na kolejny okres dostęp do preferencyjnego instrumentu finansowego, tak zwanej ostrożnościowej linii płynnościowej PLL w wysokości 6,2 mld USD, przyznanej Maroku w 2012 r.

Maroko to jedna z największych gospodarek Afryki, ważny ośrodek międzynarodowych inwestycji. Strategicznie położony na skrzyżowaniu głównych dróg wodnych kraj szczyci się tym, że jest „bramą do Afryki” dla inwestycji zagranicznych. W 2019 r. Maroko rozpoczęło rozbudowę komercyjnego portu morskiego Tanger-Med, co uczyniło go największym w Afryce i regionie Morza Śródziemnego (rząd opracowuje trzeci etap rozbudowy portu, który znacznie zwiększy jego przepustowość).

Maroko posiada 72 bilateralne umowy inwestycyjne (BIT) oraz ponad 60 umów gospodarczych z krajami całego świata. Jest jedynym krajem afrykańskim posiadającym umowę o wolnym handlu ze Stanami Zjednoczonymi, podpisaną w 2004 roku. Od jej wejścia w życie, wymiana handlowa między obydwooma krajami wzrosła pięciokrotnie, a USA stały się największym bezpośrednim inwestorem zagranicznym w Maroku, wyprzedzając Francję w 2021 r.

Niezależnie od powyższego, przed Marokiem w dalszym ciągu stoją poważne wyzwania związane z koniecznością kontynuacji głębokich zmian strukturalnych gospodarki, wymagające jej dalszej dywersyfikacji dla zmniejszenia uzależnienia od wyników rolnictwa, podniesienia konkurencyjności oferty eksportowej, uelastycznienia kursu wymiany waluty narodowej, unowocześnienia systemu podatkowego, a przede wszystkim zakończenia reformy dotowania wybranych towarów i systemu ubezpieczeń społecznych.

Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne

Wskaźniki	2017	2018	2019	2020	2021	2022
PKB (PPP, mld USD)	282,0	272,5	279,3	259,4	303,3	307,4
PKB na 1 mieszk. (PPP, USD)	7 800	7 400	8 200	7 500	8 100	8 100
PKB (wzrost w %)	4,0	3,0	2,9	-7,2	7,9	1,3
Deficyt budżetowy (% PKB)	3,6	3,7	3,7	7,2	5,9	5,3
Dług publiczny (% PKB)	65,1	65,2	64,8	72,3	68,9	71,6
Inflacja (%)	0,7	2,0	0,3	0,7	1,4	6,7
Bezrobocie (%)	10,2	9,7	9,3	11,7	11,2	10,0
Zadłużenie zagraniczne (mld USD)	47,5	51,9	55,0	65,7	65,4	64,7
Rezerwy dewizowe (mld USD)	26,3	24,5	26,4	36,0	35,7	32,3
Eksport towarów (mld USD)	21,5	24,6	44,0	37,6	47,1	58,6
Import towarów (mld USD)	39,5	44,9	54,1	46,4	60,2	73,8
BIZ w Maroku (mld USD)	8,4	3,6	1,7	1,5	2,3	2,1
<i>Wartość skumulowana</i>	63,2	64,2	66,6	71,9	72,9	63,3
Bezpośrednie inwestycje Maroka za granicą (mln USD)	b/d	782	893	458	644	615

Źródło: Bank Al-Maghrib (bank centralny), World Bank, CIA, UNCTAD

Wartość **obrotów handlowych** Maroka z zagranicą, z wyraźną przewagą marokańskiego importu, oscyluje w granicach 90 – 110 mld USD rocznie. W 2022 r. osiągnęły one wyjątkowo wysoki poziom 130 mld USD, przy ujemnym dla Maroka saldzie przekraczającym 15 mld USD.

Marokański eksport: w 2022 r. osiągnął wartość 58,6 mld USD. Dominujące pozycje w marokańskim eksporcie: tradycyjnie są to wyroby przemysłu odzieżowego i tekstylnego, a ponadto pojazdy i części samochodowe, nawozy mineralne i chemiczne, osprzęt elektryczny, gł. izolowane kable i przewody, kwas fosforowy i fosforany wapnia. W 2022 r. Maroko było największym światowym eksporterem kwasu fosforowego.

Główni odbiorcy eksportu (2022 r.): Hiszpania (18% udział), Francja (17%), Indie (6%), Włochy (5%), Brazylia (4%).

Import Maroka w 2022 r. wyniósł 73,8 mld USD. Główne pozycje w imporcie: ropa naftowa i produkty jej rafinacji, pszenica, gaz ziemny, węgiel, części i akcesoria samochodowe, tkaniny, sprzęt dla telekomunikacji, tranzystory, tworzywa sztuczne.

Struktura geograficzna importu (2022 r.): Hiszpania (udział 18%), Francja (10%), Chiny (10%), USA (6%), Arabia Saudyjska (6%).

Maroko realizuje szereg sektorowych programów gospodarczych dot. modernizacji i rozwoju, w tym: przemysłu (Plan d'Accélération Industrielle), rolnictwa (Maroc Vert), turystyki (Vision 2020), rzemiosła i handlu wewnętrznego (Rawaj), rybołówstwa (Halieutis), nowoczesnych technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych (Maroc Numeric 2013), logistyki (Stratégie Logistique) oraz rozbudowy infrastruktury (transport, zaopatrzenie w wodę pitną, asenizacja), budownictwa socjalnego i tworzenia nowych ośrodków miejskich.

Kontynuowana jest polityka uniezależniania się od tzw. ciężkich paliw kopalnych. Maroko postrzegane jest jako wiodący, obok RPA, kraj w całej Afryce w zakresie realizowania projektów energii odnawialnej: słonecznej, wiatrowej i wodnej, czemu sprzyjają korzystne warunki naturalne na miejscu oraz duże zainteresowanie inwestorów zagranicznych. Udział energii odnawialnych w wytwarzaniu energii elektrycznej kraju ma przekroczyć 50% w perspektywie 2030 r.

W raporcie Banku Światowego **Doing Business 2020** oceniającym warunki prowadzenia działalności gospodarczej w poszczególnych krajach, Maroko uplasowało się na **53. pozycji** wśród 190 ujętych w rankingu gospodarek świata (*60. miejsce w DB 2019*). W rankingu **Global Innovation Index 2023** KM zostało sklasyfikowane na 70. miejscu wśród 132 krajów, natomiast w **Index of Economic Freedom 2024** – na miejscu 101. na 176 krajów świata.

Maroko jest członkiem ONZ, Ligi Arabskiej (AL), Światowej Organizacji Handlu (WTO), Międzynarodowego Funduszu Walutowego (IMF), Unii Maghrebu Arabskiego (AMU), Banku Światowego (WB), Afrykańskiego Banku Rozwoju (AfDB), Islamskiego Banku Rozwoju (IDB), Europejskiego Banku Rekonstrukcji i Rozwoju (EBRD). Ma umowy o wolnym handlu z USA, Turcją, a także z Egiptem, Tunezją i Jordanią (Agadir Agreement z 2007 r., w 2016 powiększone o Liban i Palestynę) i krajami członkowskimi AL (umowa GAFTA).

Maroko jest też sygnatariuszem porozumienia AfCFTA (Afrykańska Kontynentalna Strefa Wolnego Handlu, obejmująca 54 kraje Afryki - bez Erytrei) podpisanego w marcu 2018 r., które przewiduje zniesienie ceł na 90% dóbr i usług z dniem wejścia w życie, na pozostałe 10% - po upływie okresu przejściowego.

W grudniu 2020 r. Maroko podpisało porozumienie normalizujące relacje z Izraelem, podobne do tych, które Bahrajn, Zjednoczone Emiraty Arabskie i Sudan zawarły z tym krajem wcześniej w 2020 roku.

2. Ramy prawno-traktatowe współpracy gospodarczej

a) UE-Maroko

Układ Stowarzyszeniowy podpisany w 1996 r., wszedł w życie w 2000 r. W roku 2008 KM, jako pierwszy z krajów EUROMED, uzyskało status zaawansowany w relacjach z UE. W 2013 roku UE i

Maroko rozpoczęły negocjacje umowy DCFTA, tj. pogłębionej i kompleksowej umowy o wolnym handlu.

b) Polska-Maroko (w zakresie kompetencji narodowych)

- Umowy międzyrządowe
 - o komunikacji lotniczej z 29.11.1969 r.; weszła w życie z dniem podpisania,
 - o międzynarodowych przewozach drogowych podpisana 01.02.1993 r.,
 - o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji podpisana w Rabacie 24.10.1994 r.; weszła w życie 05.07.1999 r.,
 - w sprawie unikania podwójnego opodatkowania podpisana w Rabacie 24.10.1994 r.; weszła w życie 12.08.1996 r.,
 - o transporcie morskim z 20.05.1999 r.; weszła w życie 07.07.2004 r.,
 - o współpracy w dziedzinie turystyki z 05.05.2000 r.; weszła w życie 07.03.2003 r.
- międzyresortowe
 - między resortami gospodarki:
 - Deklaracja Ministra Gospodarki RP i Ministra Handlu Zagranicznego KM o wzajemnej współpracy podpisana w Warszawie 28.01.2010 r.
 - między ministerstwami rolnictwa :
 - Umowa o współpracy w dziedzinie kwarantanny i ochrony roślin podpisana 23.11.1995 r.
 - Konwencja sanitarno-weterynaryjna podpisana 23.11.1995 r.
 - między ministerstwami środowiska :
 - Umowa o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska podpisana 05.05.2000 r.

3. Wymiana handlowa z Polską

mln USD	2019	2020	2021	2022	Dynamika % 2021 = 100	2023	Dynamika % 2022 = 100
Eksport	375,9	437,2	645,5	690,8	107,0	940,3	136,1
Import	465,6	618,2	874,7	1 032,1	118,0	1 081,6	104,8
Obroty	841,5	1 055,4	1 520,1	1 722,9	113,3	2 021,9	117,4
Saldo	- 89,8	- 181,0	- 229,2	- 341,3		- 141,3	

Źródło: GUS

W latach 2009-14 wartość polsko-marokańskich obrotów handlowych systematycznie rosła, osiągając w 2014 r. wartość 721 mln USD, przy wysoce dodatnim dla nas saldzie w wysokości 145 mln USD.

W kolejnych 3 latach poziom wzajemnych obrotów był widocznie niższy i oscylował w granicach 630-680 mln USD. Zasadniczą różnicę stanowił fakt, iż w 2016 r. - po raz pierwszy od szeregu lat - odnotowaliśmy niekorzystne dla Polski saldo obrotów, które w kolejnych latach się pogłębiało, do rekordowo wysokiego deficytu w naszym handlu z Marokiem odnotowanego w 2022 r. – przekraczającego 340 mln USD.

Spowodowany on był przede wszystkim zwiększonymi zakupami z KM produktów pochodzenia roślinnego (wzrost o ok. 28 mln USD w stosunku do 2021 r.), odzieży i wyrobów tekstylnych (wzrost o ca 28 mln USD) oraz produktów przemysłu chemicznego, gł. nawozów (wzrost o ok. 24 mln USD). Równocześnie, rok 2022 – pomimo utrzymujących się negatywnych uwarunkowań w światowym handlu spowodowanych skutkami pandemii Covid-19 oraz wojną w Ukrainie, okazał się kolejnym korzystnym rokiem dla polsko-marokańskiej wymiany handlowej, która przekroczyła poziom 1,7 mld USD.

Ubiegły rok przyniósł **rekordowe wyniki w handlu z Marokiem** – nasze obroty przekroczyły po raz pierwszy w historii poziom 2 mld USD, głównie za sprawą wyjątkowo wysokiego wzrostu po stronie polskiego eksportu, który zwiększył się o ca 250 mln USD, tj. o 36%, w porównaniu z rokiem 2022.

W polskim eksporcie do Maroka w 2023 r., podobnie jak w roku 2022, dominowały następujące grupy towarowe:

- urządzenia mechaniczne i elektryczne (gł. silniki spalinowe i elektryczne, urządzenia dźwigowe, izolowane druty, kable i przewody elektryczne, sprzęt AGD - chłodziarki i zamrażarki, pralki,

zmywarki itp., urządzenia transportowe, sprzęt oświetleniowy do pojazdów, pompy do cieczy, akumulatory) – 168,6 mln USD (wzrost o blisko 180 mln USD, tj. o 106% w stosunku do 2022 r.), 37,2% udział w polskim eksporcie do Maroka;

- środki transportu (gł. części i akcesoria samochodowe, samochody osobowe i transportowe, podwozia samochodowe z silnikami, ciągniki, przyczepy i naczepy, części do taboru szynowego) – 160,9 mln USD (wzrost o ponad 20 mln USD, tj. o 14,7%), udział 17,2%;
- produkty pochodzenia roślinnego (głównie pszenica) – 78,3 mln USD (wzrost o ok. 10 mln USD, tj. o 14,8%), udział 8,4%;
- metale nieszlachetne i wyroby z metali nieszlachetnych (odpady i złom oraz artykuły różne z żeliwa i stali, maszynki i ostrza do golenia, oprawy i okucia metalowe, gł. do mebli) – 77,0 mln USD (wzrost o 34 mln USD, tj. o 79%), udział 8,2%;
- tworzywa sztuczne, wyroby z kauczuku (gł. nowe opony, gumowe pasy i taśmy transporterowe, folie, płyty itp. wyroby z tworzyw sztucznych, artykuły opakowaniowe) – 51,0 mln USD (wzrost o 9 mln USD, tj. o 21%), udział 5,5%;
- wyroby przemysłu chemicznego (preparaty kosmetyczne i toaletowe, perfumy i wody toaletowe, kleje, środki czystości) – 42,3 mln USD (wartość zbliżona do poziomu roku 2022), udział 4,5%.

Wśród pozostałych, również znaczących, pozycji znalazły się: produkty mleczarskie (mleko i śmietana, masło i in. tłuszcze, serwatka) – ok. 22 mln USD, produkty przemysłu papierniczego (kartony, papier, tektura itp.) oraz meble.

Znaczną grupę stanowiły towary o kodzie PCN niemożliwym do zidentyfikowania w ogólnie dostępnej bazie danych GUS (sekcja XXI) - eksport o wartości 27,5 mln USD).

Import Polski z Maroka w 2023 r., tak jak i w latach wcześniejszych, wyraźnie zdominowany był przez jedną grupę towarową – wyroby przemysłu tekstylnego, które stanowiły prawie połowę naszych zakupów w Maroku:

- ✓ materiały i wyroby włókiennicze (gł. zestawy ubraniowe, okrycia wierzchnie, odzież sportowa, bielizna damska i pościelowa, dodatki) – 513,5 mln USD (wzrost o blisko 80 mln USD, tj. o 18% w stosunku do 2022 r.), 47,6% udział w naszym imporcie z Maroka;
- ✓ środki transportu (samochody osobowe, pojazdy transportowe, części i akcesoria samochodowe) – 113,9 mln USD (import na poziomie 2022 r.), udział 10,5%;
- ✓ produkty pochodzenia roślinnego (gł. pomidory, maliny, borówki i truskawki, w tym mrożone, owoce cytrusowe, kalafior, awokado i arbuzy) – 110,9 mln USD (na poziomie 2022 r.), 10,3% udział;
- ✓ produkty przemysłu chemicznego (nawozy mineralne wieloskładnikowe, nawozy fosforowe, kwasy fosforowe) – 108,9 mln USD (wzrost o blisko 52 mln USD, tj. o 94%), udział 10,1%;
- ✓ urządzenia mechaniczne i elektryczne (tablice i panele sterujące, izolowane druty, kable i przewody elektryczne, oświetlenie i sygnalizacja do pojazdów, wirówki itp. aparatura filtrująca, aparatura nadawcza do radiofonii i TV) – 96,5 mln USD (wzrost o ok. 20 mln USD, tj. o 29%), udział 8,9%;
- ✓ produkty mineralne, gł. rudy miedzi i koncentraty, chlorek sodu – 54,2 mln USD (spadek o ponad 32 mln USD, tj. o 37%), udział 5,0%.

Ważnymi pozycjami były też: obuwie skórzane, z gumy i tworzyw sztucznych – ok. 40 mln USD oraz artykuły przemysłowe różne (głównie meble do siedzenia) – ok. 12,5 mln USD.

W globalnym rankingu partnerów handlowych Polski, wyniki handlu zagranicznego za 2023 r. plasują Maroko na dość odległych pozycjach: **45. miejscu** pod względem obrotów ogółem, **43. miejscu** – pod względem wielkości polskiego eksportu oraz na **42. miejscu** pod względem wartości importu.

Królestwo Marokańskie zalicza się natomiast do ścisłej czołówki naszych partnerów handlowych wśród krajów kontynentu afrykańskiego. Pod względem wielkości obrotów w 2023 roku, udział tego rynku stanowił nieco ponad 20% w handlu Polski z Afryką (1. miejsce pod względem wielkości obrotów – przed Republiką Południowej Afryki, 2. pozycja - biorąc pod uwagę polski eksport, udział 18,5% - po RPA, oraz ponownie 1. miejsce – pod względem wielkości importu, z udziałem 22,8% – przed RPA).

W gronie krajów arabskich Maroko również uplasowało się wysoko – w 2023 r. było drugim, po Arabii Saudyjskiej, naszym największym partnerem handlowym biorąc pod uwagę wartość obrotów ogółem

(2. miejsce pod względem wartości eksportu, po Zjednoczonych Emiratach Arabskich oraz 3. w imporcie – po Arabii Saudyjskiej i Katarze).

Wg danych GUS za okres **styczeń-czerwiec 2024 r.**, polsko-marokańskie obroty handlowe wykazały nieznaczną tendencję zniżkową i wyniosły **982,1 mln USD** (spadek o 2,1% w porównaniu z pierwszym półroczem 2023 r.), w tym polski eksport – **461,2 mln USD** (spadek o 7,1%), natomiast import – **520,9 mln USD** (wzrost o 2,7%).

4. Współpraca inwestycyjno-kapitałowa

Według danych NBP, skumulowana wartość inwestycji z Maroka w Polsce na koniec 2022 r. była ujemna i wyniosła – **30,6 mln USD** (-36,0 mln USD na koniec 2021 r.). Z kolei, Maroko jest po Liberii (raj podatkowy), a przed RPA, drugim największym odbiorcą polskiego kapitału w Afryce. Skumulowana wartość polskich BIZ w tym kraju na koniec 2022 r. wyniosła **85,7 mln USD** (78,8 mln USD na koniec 2021 roku).

Największym polskim inwestorem w Maroku jest firma Can-Pack SA będąca właścicielem fabryki puszek aluminiowych w Casablance, która wyposażona jest w nowoczesną linię produkcyjną o rocznej wydajności 650 mln sztuk. Linia ta ma zdolności produkcyjne dochodzące do 950 mln puszek rocznie i w przyszłości mają być one wykorzystywane w maksymalnym zakresie.

Ponadto, w lipcu 2022 r. Grupa Polmlek podpisała umowę dotyczącą przejęcia marokańskiej spółki Safilait należącej do francuskiego potentata mleczarskiego Bel. Firma chce zwiększyć sprzedaż na rynku afrykańskim.

Perspektywicznymi obszarami, w których mogą inwestować polskie firmy są: przemysł spożywczy, przemysł maszynowy, przemysł chemiczny, projekty infrastrukturalne.

Członkostwo Polski w UE oraz międzynarodowych organizacjach gospodarczych umożliwia udział polskich przedsiębiorstw i ekspertów w przedsięwzięciach finansowanych ze środków unijnych oraz kredytów i pożyczek różnych instytucji i banków, jak na przykład Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Europejskiego Banku i Rozwoju, Banku Światowego. Korzystne warunki prowadzenia działalności gospodarczej w Maroku oferują tworzone coraz liczniej na miejscu specjalne strefy ekonomiczne (np. strefa wolnościowa w Tangerze).

5. Dostęp do rynku

Wymianę handlową Polski z Marokiem reguluje Układ stowarzyszeniowy UE – Maroko z 1996 r., który wszedł w życie 1 marca 2000 r. Zgodnie z jego postanowieniami, od tego dnia handel towarami przemysłowymi między UE a Marokiem został całkowicie zliberalizowany (dotyczyło to ponad 8 tys. pozycji taryfy celnej).

Z kolei, w 2012 r., weszła w życie umowa o dalszej liberalizacji handlu w zakresie produktów rolnych, przetworzonych produktów rolnych, ryb i produktów rybołówstwa między UE a Marokiem, wprowadzając natychmiastową liberalizację 55 % stawek celnych na towary pochodzące z Maroka oraz 70 % stawek celnych na towary unijne na przestrzeni 10 lat.

Od listopada 2012 r. obowiązuje umowa ustanawiająca mechanizm rozstrzygania sporów, mająca zastosowanie do wszelkich sporów dotyczących naruszenia postanowień rozdziału II (Swobodny Przepływ Towarów) Układu stowarzyszeniowego.

W dniu 1 marca 2013 r. UE i Maroko rozpoczęły oficjalne negocjacje umowy **DCFTA**, tj. pogłębionej i kompleksowej umowy o wolnym handlu, co wynikało m.in. z przyznaniem Maroku w 2008 r. zaawansowanego statusu w stosunkach z UE (jako jednemu krajowi regionu MENA).

Wraz z całkowitym zniesieniem ceł na eksportowane do Maroka unijne towary przemysłowe, władze w Rabacie mogą wprowadzać rozwiązania, które miałyby ograniczyć import i chronić przemysł krajowy, zastępując istniejące do 1 marca 2012 r. cła rozmaitymi barierami o różnym charakterze (w chwili obecnej dotyczy to kilku pozycji towarowych).

Zdarzające się przypadki utrudnień w dostępie towarów unijnych do rynku Maroka do tej pory nie dotyczyły przedsiębiorców z Polski i nie miały negatywnego wpływu na nasz eksport. Problemy zgłaszane przez polskie firmy dotyczą przede wszystkim ich bezpośrednich relacji z marokańskimi partnerami w ramach realizowanych transakcji handlowych (głównie braku lub opóźnień płatności za dostarczony towar, a w imporcie – braku wysyłki towaru lub jego nieodpowiedniej jakości).

6. Działania na rzecz rozwoju dwustronnej współpracy gospodarczej

W 2008 r. wzajemne kontakty w sferze gospodarczej były sporadyczne, natomiast rok 2009 był szczególną okazją dla promocji polsko-marokańskiej współpracy z uwagi na przypadającą w nim 50. rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych.

W lipcu 2009 r. przebywał w Polsce Minister Handlu Zagranicznego Maroka Abdellatif Maazouz. Dla towarzyszącej mu grupy biznesmenów Krajowa Izba Gospodarcza (KIG) zorganizowała Polsko-Marokańskie Forum Ekonomiczne. Podpisana została umowa o współpracy między Konfederacją Pracodawców Polskich (KPP) i Generalną Konfederacją Przedsiębiorstw Maroka (CGEM).

W styczniu 2010 r. przebywał w Polsce z wizytą oficjalną Premier KM, któremu towarzyszył m.in. Minister Handlu Zagranicznego. W jej trakcie podpisano Deklarację Ministra Gospodarki RP i Ministra HZ KM o wzajemnej współpracy, ustanawiającą mechanizm polsko-marokańskich konsultacji gospodarczych.

W 2012 r. ważnym wydarzeniem była misja Krajowej Izby Gospodarczej z udziałem 14 polskich firm, połączona z uczestnictwem w międzynarodowych targach budowlanych SIB w Casablance.

W listopadzie 2013 r. z wizytą oficjalną w Maroku przebywała delegacja Ministerstwa Gospodarki pod przewodnictwem Podsekretarza Stanu Dariusza Bogdana, wraz z 20-osobową misją polskich firm zorganizowaną przez KIG. Przeprowadzono rozmowy z kierownictwem kilku resortów gospodarczych KM: przemysłu, handlu, inwestycji i gospodarki cyfrowej, rolnictwa i rybołówstwa, mieszkalnictwa i polityki miast oraz największego przedsiębiorstwa Maroka, holdingu OCP - "Office Chérifien des Phosphates". Odbyły się też 2 fora biznesu – w Rabacie i Casablance, podpisane zostało MoU o współpracy pomiędzy PAIIZ i jej odpowiednikiem AMDI (Marokańską Agencją Rozwoju Inwestycji).

W grudniu 2014 r. w KM przebywała misja 17 polskich firm, towarzysząca oficjalnej wizycie Marszałka Senatu RP B. Borusewicz, zorganizowana przez KIG. Jej program obejmował: polsko-marokańskie fora gospodarcze w Casablance i Agadirze, spotkania b2b, spotkanie z merem miasta Meknès oraz wizyty studyjne w miejscowych firmach.

W 2016 r. w Maroku przebywały 3 ważne misje gospodarcze z Polski, tj. misja zorganizowana przez MSZ w trakcie konferencji klimatycznej ONZ-COP22 w Marrakeszu (listopad, 5 firm), misja gospodarcza KIG podczas międzynarodowego salonu budownictwa SIB w Casablance (listopad, 7 firm) oraz misja przygotowana przez BGŻ BNP Paribas (grudzień, 10 firm).

7. Potencjalne dziedziny współpracy

Maroko należy do czołowych partnerów gospodarczych i handlowych Polski wśród państw arabskich i na kontynencie afrykańskim. Do czynników sprzyjających rozwojowi i dywersyfikacji asortymentowej eksportu z Polski na rynek marokański należą:

- bardzo dobre stosunki polityczne pomiędzy obydwoma krajami,
- uporządkowana baza prawno-traktatowa dwustronnych relacji gospodarczych,
- zaawansowany status Maroka w stosunkach z Unią Europejską i systematycznie liberalizowane zasady dwustronnej polityki handlowej,
- względna (na tle innych krajów regionu) stabilizacja polityczna Maroka,
- potencjał ekonomiczny kraju (w tym różnorodność i bogactwo zasobów naturalnych, znaczący sektor rolnictwa, rozwinięta infrastruktura o międzynarodowych standardach) i jego relatywnie korzystna sytuacja gospodarcza, realizowane reformy ekonomiczne i szerokie plany rozwoju społeczno-gospodarczego, wielkość i chłonność rynku wewnętrznego (ponad 36 mln mieszkańców), zawarte

umowy o wolnym handlu z ponad 50 krajami ułatwiający dostęp do rynku ponad 1 mld konsumentów.

Maroko od 2000 r. wprowadza z powodzeniem wielopłaszczyznowe reformy gospodarcze, których celem jest modernizacja i rozwój kraju. Ich realizacja odbywa się w ramach szeregu programów i strategii sektorowych o wartości przekraczającej dziesiątki miliardów EUR, z których zdecydowana większość będzie kontynuowana w ciągu najbliższych lat. Powyższe wymusza konieczność importu z zagranicy towarów, usług i nowoczesnych technologii oraz zaangażowania firm, inwestorów i specjalistycznej asysty technicznej z wysokorozwiniętych krajów.

Wśród potencjalnych obszarów i sektorów eksportu polskich towarów, współpracy handlowej i inwestycyjnej wymienić należy w szczególności:

- budownictwo i roboty publiczne (zwłaszcza mieszkalnictwo, infrastrukturę transportową, turystyczną, przemysłową, socjalną, edukacyjną),
- rolnictwo i rybołówstwo,
- łączność i telekomunikację,
- zaawansowane technologie informatyczne,
- energetykę (poszukiwania ropy i gazu, rozwój odnawialnych źródeł energii),
- górnictwo (sektor fosforytów, poszukiwania i eksploatacja minerałów),
- ochronę zdrowia i przemysł farmaceutyczny (budowa i modernizacja infrastruktury, dostawa leków, wyrobów paramedycznych i sprzętu medycznego),
- ochronę środowiska (gospodarka odpadami, walka z pustynnieniem, gospodarka wodna, walka z zanieczyszczeniem powietrza, itp.),
- środki transportu (tabor szynowy, autobusy, kutry rybackie),
- przemysł obronny.

Biorąc pod uwagę ofertę eksportową polskich firm, możliwości rozwoju współpracy mogą dotyczyć także dostaw maszyn i urządzeń oraz surowców i półproduktów dla różnych gałęzi przemysłu, wyrobów z tworzyw sztucznych oraz żywności i artykułów spożywczych.

Zasadniczymi elementami determinującymi rozwój wzajemnej współpracy gospodarczej są aktywność oraz konsekwentne działania przedsiębiorstw i instytucji, zwłaszcza bezpośredni kontakt osobisty z potencjalnymi partnerami, misje handlowe, uczestnictwo w organizowanych w KM przetargach na dostawy towarów i usług, prezentowanie konkurencyjnych cenowo ofert, itp. Skutecznym sposobem nawiązania relacji biznesowych z rynkiem marokańskim jest udział w organizowanych tam imprezach targowo-wystawienniczych.

8. Placówki dyplomatyczne i handlowe

- **Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Maroku**
adres: 23, av. Oqbah, Agdal, B.P. 425, Rabat,
tel.: (+212) +212 537 77 17 91, +212 672 41 99 33 fax: 537 77 85 66
e-mail: rabat.amb.sekretariat@msz.gov.pl, <https://www.gov.pl/web/maroko/ambasada>
- Konsulat Honorowy RP w Agadirze**, Konsul Honorowy: Said Dor
adres: Budynek Maiouhel, aleja Hassana II, Agadir
tel.: +212 528 84 37 81, faks: +212 528 84 21 17, e-mail: dorsaid@gmail.com
- Konsulat Honorowy RP w Marrakeszu**, Konsul Honorowy: Lahcen Zelmat
adres: Résidence Akenouss, 23 Rue Tarik Ibn Zyad, Appt 25, 5e Etage, Guéliz, Marrakech
tel.: +212 666 512 707, e-mail: lahcenzelmat@gmail.com
- Zagraniczne Biuro Handlowe PAIH w Casablance:** e-mail: eksport@paih.gov.pl,
maciej.klosak@paih.gov.pl
- **Ambasada Królestwa Marokańskiego w Polsce**
adres: ul. Dąbrowskiego 72, 02-561 Warszawa
tel.: (22) 849 63 41, fax: (22) 848 18 40
e-mail: embassy@ambmaroc.pl, ambasada.maroka@gmail.com